

NIEUWSBRIEF

STICHTING BEHOUD JOODSE BEGRAAFPLAATS OISTERWIJK

Beste lezer,

In deze nieuwsbrief kunt u genieten van drie hoofdonderwerpen. Een bijzonder verhaal over de moheel Izaak Frank, Eeuwige grafrust en Nanette Elkele Kiek.

Verder treft u aan een mededeling over de landelijke dag van het Joods Cultureel Erfgoed op 6 september 2026.

Natuurlijk komt ook weer de mogelijkheid om je aan te melden als vriend van de Stichting Behoud Joodse begraafplaats.

Een kort verslag van de actie NL-Doet in Oisterwijk.

Maar eerst een korte terugblik op de geslaagde toneelvoorstelling op 12 maart van het Theaterportret van

Helga Deen.

Met vier acteurs werd een heftig en ook ontroerend beeld geschetst van de jonge Helga die een dagboek bijhield in het Kamp Vught. Ruim 250 bezoekers waren diep onder de indruk.

Uitgave van de Stichting Behoud Joodse Begraafplaats Oisterwijk

Jaargang 2025 nummer 4

Deze digitale nieuwsbrief wordt verzonden aan vrienden, burens, vrijwilligers, scholen en andere belangstellenden.

Website van de Joodse begraafplaats
<https://www.jb-oisterwijk.nl/>

info@jb-Oisterwijk.nl

Secretaris
Pater van den Elsenstraat 18
5062 CX Oisterwijk

Vrienden van de Stichting
Peter Slingerland,
penningmeester@jb-oisterwijk.nl
Rabo NL NL35 RABO 0144 0193 02
Culturele Anbi nr 8515.73.393

Rondleidingen Kees Welmers
06-55152675

Inhoud:

Izaak Frank

Eeuwige grafrust

Nanette Elkele Kiek

Landelijke dag Joods Cultureel Erfgoed

Vrienden van de Joodse begraafplaats

NL Doet 2025

Izaak Frank de moheel

Als je door de poort de begraafplaats oploopt en voor het metaheerhuisje linksaf slaat, dan loop je tegen het graf van Izaak Frank aan met daarop het symbool van de moheel, de besnijder. Maar wie was deze Izaak Frank?

Izaak Frank is geboren in 1804 in het Gelderse 's-Heerenberg. Over zijn jeugd weten wij niet veel, behalve zijn signalement op een document van de nationale militie. Hij is 1,56 m. lang, heeft een ovaal gezicht en een rond voorhoofd, bruine ogen en een gewone neus en mond en zwart haar en wenkbrauwen. In 1830 komt hij onder de wapenen en neemt in 1831 deel aan de tiendaagse veldtocht tegen de Belgen. Hij is tijdelijk gelegerd in Tilburg. Daar leert hij Clara van den Meijdenberg kennen, zijn latere echtgenote. In 1834 trouwt de toen 29-jarige Izaak met de veertien jaar oudere Clara.

Izaak woont eerst in Oisterwijk en is daar lid van de joodse gemeente. Na zijn huwelijk verhuist hij naar Tilburg waar zijn vrouw woont. In Tilburg komt Izaak in conflict met de joodse gemeente in die plaats omdat hij weigert zijn bijdrage aan deze gemeente te betalen. Izaak zegt dat hij lid is van de joodse gemeente in Oisterwijk. Er wordt een rechtszaak tegen Izaak aangespannen die hij verliest, maar in hoger beroep krijgt hij gelijk. Deze rechtszaak brengt de nodige beroering teweeg binnen de joodse gemeenten in

Brabant omdat volgens de uitspraak in hoger beroep *“De bijdragen van elke Israëliet aan het in standhouden van zijn Israëlitische gemeente zouden voortaan slechts gebaseerd zijn op basis van vrijwilligheid”*. De ‘Zaak Frank’ blijft rommelen binnen de joodse gemeenschap in Tilburg.

In 1858 vertrekken Izaak en Clara uit Tilburg en vestigen zich in 's-Hertogenbosch. Clara overlijdt daar in 1871 op tachtigjarige leeftijd. Het huwelijk met Clara blijft kinderloos.

Een jaar later, in 1872 trouwt Izaak in St. Oedenrode met de 16-jarige Elisabeth de Wit. Terwijl Clara 14 jaar ouder dan Izaak was, is Elisabeth 52 jaar jonger dan Izaak. Izaak en Elisabeth gaan in Eindhoven wonen. In 1879, ruim zes jaar na de huwelijksvoltrekking, overlijdt Izaak op 74-jarige leeftijd kinderloos. Hij wordt in Oisterwijk begraven naast het graf van Clara van den Meijdenberg, zijn eerste vrouw.

Bij zijn overlijden laat hij een bedrag na van f.25.408,99, dat zou nu bij benadering zo'n €.419.000,00 waard zijn. Driekwart van zijn vermogen bestaat uit obligaties Rusland. Izaak Frank kan worden beschouwd als een bemiddeld/welgesteld persoon. Gedurende een groot deel van zijn leven is Izaak koopman en onder andere actief in de geldhandel. Hij verstrekt leningen en hypotheek.

Izaak Frank is dankzij een nagelaten besnijdenisregister vooral bekend als moheel. Volgens dit register besnijdt hij tussen 1848 en 1879 in totaal 376 jongetjes. Als moheel is hij actief in grote delen van Noord-Brabant maar ook in enkele plaatsen ten noorden van deze provincie. Zelfs in het buitenland in Antwerpen, Brussel en Emmerich besnijdt hij zeven jongetjes. Op de joodse begraafplaats in Oisterwijk liggen zes mannen begraven die als jongetje door Izaak Frank besneden zijn.

Op de achtste dag na de geboorte worden joodse jongetjes besneden. Hierdoor worden ze opgenomen in het Verbond dat door God met Abraham gesloten is.

(Genesis 17). De besnijdenis bestaat uit het met een mesje rondom verwijderen van de voorhuid van de penis. Op de grafsteen van Izaak Frank is het gereedschap van de moheel, een besnijdenismesje en -schild afgebeeld.

Besnijdenis op de achtste dag is een gebod van God. Uit recent medisch wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat de achtste dag na de geboorte het protrombinegehalte (stollingseiwit) in het bloed het hoogst is en dus het ideale tijdstip voor deze ingreep. Heel bijzonder als je je realiseert dat dit gebod van besnijdenis op de achtste dag duizenden jaren geleden is uitgevaardigd.

Voor meer informatie over Izaak Frank verwijzen we naar onze website <https://www.jb-oisterwijk.nl/nl/begraafplaats/graven-d/>

EEUWIGE GRAFRUST

Een van de voorschriften van het jodendom is dat een graf nooit geruimd mag worden. Op joodse begraafplaatsen is dus sprake van zogenaamde eeuwigdurende grafrust. Wat houdt dit in?

Het graf op een joodse begraafplaats is de laatste rustplaats voor een overledene. Joden geloven in de opstanding van de overledenen. Als iemand overlijdt worden lichaam en ziel gescheiden. Het lichaam wordt begraven. De ziel leeft voort. Bij de opstanding worden de doden door God opgewekt en worden lichaam en ziel voor eeuwig samengevoegd. Daarom mag een overledene niet verplaatst worden. Als de kist wordt neergelaten in het graf worden de volgende woorden gesproken: *Ga naar uw eindbestemming en rust, totdat u weer opstaat tot uw lot, op het einde der dagen.*

Echtparen niet in een gezamenlijk graf

Eeuwige grafrust betekent dat een graf niet geopend mag worden om er een tweede persoon in te begraven. Op een joodse begraafplaats kunnen man en vrouw daarom niet in een gezamenlijk graf begraven worden. De enige uitzondering is als man en vrouw gelijktijdig overlijden en begraven worden.

Man en vrouw kunnen wel naast elkaar begraven worden. In Oisterwijk liggen in totaal 46 echtparen begraven. 21 van deze echtparen liggen naast elkaar begraven. Dat kan als er nog plaats is naast het eerste

graf of als men vooraf het plekje naast het graf van de partner al heeft gereserveerd.

Helena de Jong en Louis Gersons

In het Reglement voor de Israëlitische Begraafplaats te Oisterwijk, vastgesteld den 27 December 1885, staat in Artikel 13:

Elk lid kan tegen vooruitbetaling van 25 gulden¹ voor zich of voor een zijner verwanten een graf naast dat van een ander reserveren, welke gelden zullen aangewend worden als in art. 19 is bepaald.

De afstand tussen graven moet minimaal zes handbreedten (50-60 cm) bedragen, zodat elk graf omgeven is met een rand van minimaal 3 handbreedten (25-30 cm). Als man en vrouw naast elkaar begraven worden vervalt de verplichte afstand van zes handbreedten. In plaats daarvan is een onderlinge afstand van zes duimbreedten ($\pm$ 15 cm) gebruikelijk.²

De meeste echtparen op de begraafplaats in Oisterwijk liggen niet naast elkaar. Wel hebben de echtgenoten in veel gevallen een qua ontwerp identieke grafsteen.

In Oisterwijk herbergt de begraafplaats een drietal grafmonumenten voor echtparen, soms met een gezamenlijke grafbedekking.

¹ Fl. 25,00 in 1900 is thans €400,00 waard.

² Rabbijn R. Evers, Mooge uw ziel gebundeld worden; Joodse voorschriften bij overlijden en begraven.

Ruimen en of herbegraven

Zoals gezegd is eeuwige grafrust een van de voorschriften van het jodendom. Toch zijn er uitzonderingen waarop verstoring van deze eeuwige grafrust wel is toegestaan. Bijvoorbeeld als de begraven persoon in Israël herbegraven kan worden. Ook plannen van de overheid kunnen in uitzonderlijke gevallen aanleiding zijn om graven te ruimen en elders te begraven. Bijvoorbeeld in verband met belangrijke infrastructurele projecten of het uitbreiden van woonwijken. Ruimen en herbegraven zal wel altijd onder rabbinaal toezicht moeten plaatsvinden.

Heyman Hakkert (graf 21)

Alida van Leeuwen (graf 22)

In België is eeuwige grafrust niet gegarandeerd. In het West Brabantse Putte zijn daarom vanaf 1910 een drietal joodse begraafplaatsen aangelegd door en voor joden uit Antwerpen. Omstreeks 30.000 joden hebben hier ondertussen hun laatste rustplaats gekregen.

Uit recent onderzoek is gebleken dat van de circa 240 Joodse begraafplaatsen in Nederland er in de loop der jaren 82 begraafplaatsen zijn geruimd en verdwenen. 48 hiervan na 1945 met als hoogtepunt de jaren vijftig en zestig. De eeuwige grafrust is hierdoor geschonden. De afwezigheid van een weerbare joodse gemeenschap heeft dit proces vergemakkelijkt.³

De joodse begraafplaats Oisterwijk is samen met de joodse begraafplaatsen in Vught en in Eindhoven eigendom van de Stichting Joods Begrafeniswezen Brabant. Eeuwigdurende grafrust is daarom in Oisterwijk gegarandeerd.

Nanette Elkele Kiek, tante van een bekende fotograaf

Op de Joodse Begraafplaats in Oisterwijk bevindt zich een graf met een bijzonder opschrift, namelijk het graf van Nanette Elkele Kiek. Op haar grafsteen staat een dubbel acrostichon afgebeeld. Maar wie is deze Nanette Elkele Kiek?

Nanette Elkele Kiek is geboren in Groningen in 1773 als dochter van Eliazar Kiek en Helena Karolina. Of zij nu naar Oisterwijk is gekomen, of haar toekomstige man naar Groningen, is niet bekend. Maar zij trouwt met de uit Oisterwijk afkomstige Joseph ben Gabriel, die op 2 mei 1779 aldaar geboren is. Hij is de jongste zoon van Gabriel Meijer en Helena Philip Meijer. Joseph en Nanette vestigen zich in Oisterwijk waar in 1809 hun eerste zoon Gabriël Joseph is geboren. In 1812 volgt nog dochter Carolina Joseph en in 1813 zoon Marcus die reeds het jaar daarop is overleden. Uit het Register van Naamsaanneming 1811-1812 van de gemeente Oisterwijk blijkt dat Joseph voor heel zijn gezin de achternaam van Ham aanneemt.

Eerste steen synagoge Oisterwijk

De op 11 april 1809 geboren zoon Gabriel heeft op 2-jarige leeftijd de eerste steen gelegd van de nieuwe synagoge in Oisterwijk. Om precies te zijn, hij was 2 jaar en 26 dagen oud. Deze synagoge is in 1811 gebouwd en geopend in 1813. De synagoge staat ingetekend op de eerste kadastrale kaart van de gemeente Oisterwijk uit 1832. In het "Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden, bijeengebragt door A.J. van der Aa, onder medewerking van eenige Vaderlandsche Geleerden", staat in deel 8 op pagina 390 vermeld dat Oisterwijk een Synagoge heeft, "een klein, doch net gebouw, met een torentje".

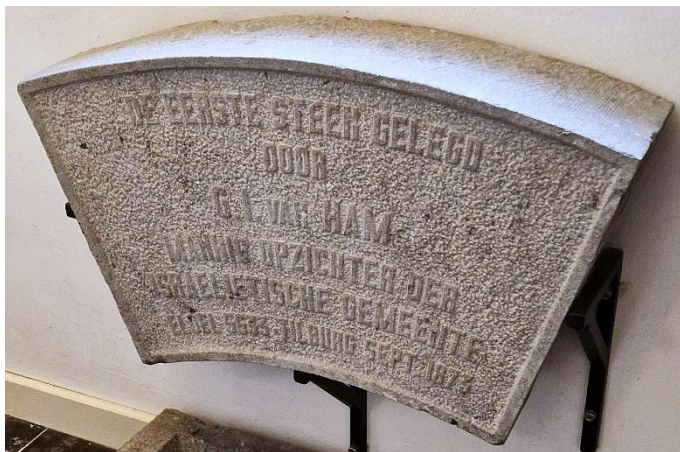
In 1908 is de synagoge buiten gebruik gesteld omdat het aantal leden van de Joodse gemeente in Oisterwijk

³ Caitlyn Göbel, *Voormalige Joodse begraafplaatsen in Nederland*. Deventer, 2025.

te sterk was geslonken. Als overblijfsel is nog een stenen muur bewaard gebleven in de Jodenkerksteeg tussen de Kerkstraat en Hoogstraat in Oisterwijk. In 2021 is daar een herinneringsplaquette aangebracht, geschonken door Francis, Richard en Julian Treuherz uit Groot-Brittannië.

Eerste steen synagoge Tilburg

Gabriel trouwt in 1830 met Engelina David Kiek. Het gezin krijgt 3 kinderen en verhuist naar Tilburg. Daar legt dezelfde Gabriel opnieuw de eerste steen maar nu van de synagoge in Tilburg. Dat gebeurt in de Willem II straat waar de eerste synagoge van Tilburg is gebouwd. De eerstesteenlegging vindt plaats op 5 september 1873. De synagoge is nog steeds in gebruik, maar nu door de Liberaal-Joodse Gemeente Brabant, Aree HaNegev. Een liberaal joodse thuishaven voor Zuid-Nederland en België.

Grondlegger van de kiekjes.

Het zal de lezer niet ontgaan zijn dat moeder Nanette en schoondochter Engeline beiden de achternaam Kiek hebben. Engeline is de dochter van de broer van Nanette, de horlogemaker David Lazarus Kiek. Dus een tantezegger. Een broer van Engeline, dus een neef van Nanette, is Israël David Kiek. De Joodse fotograaf Israël Kiek is de grondlegger van de uitdrukking "kiekjes". Geboren in 1811 in Groningen, groeide hij op in deze stad.

Hij had er tal van baantjes, was koopman, sigarenboer, loterijcollectant en eindigde als fotograaf in Leiden. Naast portretfotograaf maakte hij ook foto's die zijn klanten, vooral de Leidse studenten,

kiekjes noemden. In 1899 overlijdt hij en in 1990, bijna honderd jaar later, wordt hij herdacht met een monument, geplaatst aan het Kiekpad. Dit monument een ronde metalen camerakast op een statief, kijkt uit op het atelier van meneer Kiek. In Amsterdam is er een Kiekstraat. En zelfs een in 1993 ontdekte planetoïde in de ruimte is naar hem vernoemd.

Acrostichon

Nanette Elkele Kiek, mevrouw van Ham, overlijdt op 24 januari 1824 op 51-jarige leeftijd in Oisterwijk. Zij is begraven op de Joodse begraafplaats in Oisterwijk.

Zoals eerder vermeld staat op haar grafsteen een dubbel acrostichon afgebeeld.

Kijk naar de Hebreeuwse tekst en u ziet dat de beginletters van de eerste regels de naam Elkele vormen en de eindletters van de zin ook. Dit is dus een dubbel acrostichon.

Op haar grafsteen staat de volgende tekst. Vanuit het Hebreeuws vertaald:

“Deze steenhoop is getuige en deze opgerichte steen” Sta stil, voorbijganger! En laat uw ogen van tranen vloeien.

Bij het plotselinge afscheid van deze wereld werd haar einde naderbij gebracht; want God had lust om haar ziel het loon en de vergelding te geven die voor haar waren weggelegd voor al haar gerechtigheden. Dit is mevrouw Elkele, dochter van de geëerde heer Eli'ezer, vrouw van de parnas en bestuurder, de geëerde heer Zekle van Ham, overleden in de nacht van de heilige sabbat en begraven op zondag 25 Sjevat 5584 volgens de kleine telling. “Moge haar ziel gebonden zijn in de bundel des levens”.

“Dat de steenhoop getuige is” kan teruggevonden worden in het Bijbelboek Genesis 31 vers 52.

Op 22 september 1840 is haar echtgenoot Joseph Gabriel van Ham overleden. Ook hij is op de Joodse begraafplaats in Oisterwijk begraven.

Joods Cultureel Erfgoed

De Europese Dag van het Joods Cultureel Erfgoed wordt normaliter de tweede zondag in september georganiseerd en valt dan samen met de Open Monumentendag. Omdat deze dag dit jaar op Rosj Hasjana, het Joods Nieuwjaar valt, zal de Europese dag van het Joods Cultureel Erfgoed een week eerder, dus op 6 september worden georganiseerd. Het thema vanuit de Europese organisatie dit jaar is *liefde*.

Zondag 13 september zal de begraafplaats niet open zijn in het kader van Open Monumentendag. Maar wel op zondag 6 september. Dan is de begraafplaats tussen 11:00 en 16:00 uur open voor belangstellenden.

Voor het programma van die dag verwijzen we naar het Nieuwsbericht dat in augustus op onze website verschijnt. Zie <https://www.jb-oisterwijk.nl/nl/nieuws/>

Vriend worden.

De Stichting Behoud Joodse Begraafplaats Oisterwijk is een vrijwilligersorganisatie die zich inzet voor de instandhouding en openstelling van deze monumentale begraafplaats. De stichting is onder meer afhankelijk van donaties, giften en opbrengsten van rondleidingen. Vrienden ondersteunen de stichting hierbij financieel. Vanaf € 25, = per jaar wordt u al vriend. U kunt uw bijdrage over maken op Raborekening NL35 RABO 0144 0193 02 t.n.v. Stichting Behoud Joodse Begraafplaats Oisterwijk. U kunt zich ook opgeven bij Peter Slingerland via penningmeester@jb-oisterwijk.nl.

Geen vriend maar toch steunen? Onze stichting heeft een Culturele Anbi status. Scan de QR Code:

Openstelling en rondleidingen

De begraafplaats aan de Hondsbegselaan in Oisterwijk is de komende maanden van mei tot

oktober vrij toegankelijk op alle vrijdagen van 10.00 tot 16.00 uur. Op de laatste zondag van de maanden april tot november is er om 11.00 uur een rondleiding met een gids. Reserveren kan via de website. Ook kunt u elke dag de begraafplaats bezoeken na een telefoontje naar Kees Welmers. U bent van harte welkom.

NL-Doet

Wat is NL-doet toch een mooie gelegenheid om de begraafplaats te onderhouden en op te ruimen. Er waren ondanks het slechte weer op 13 en 14 maart 2026 genoeg vrijwilligers die zich aangemeld hadden en ook kwamen. Er wordt geharkt, geschoffeld, getimmerd, geveerd. De begraafplaats ligt er weer netjes bij. Dit wordt elk jaar weer gedaan vanaf de restauratie in 2013. Mooi meegenomen is ook dat er altijd weer deelnemers zijn die blijven "hangen". Ze komen terug en ze geven zich op als vrijwilliger, bestuurslid, klusjesman, gastheer of gastvrouw. Prachtig dat fenomeen NL-doet van het Oranje Fonds.

Nieuws.

Op de website www.jb-oisterwijk.nl kunt u de vorige nieuwsbrieven nog eens bekijken. Ook is er elke maand een nieuwsitem te zien.

In november 2026 verschijnt de volgende nieuwsbrief.

Hartelijk dank voor uw belangstelling.